

«ГІБРИДНЕ» ПРОТИСТОЯННЯ ЯК СПОСІБ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ОПЕРАЦІЇ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У ВРЕГУЛЮВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

«HYBRID» CONFRONTATION AS A WAY OF STABILIZATION OPERATION: EUROPEAN EXPERIENCE IN RESOLVING OF MILITARY CONFLICTS

У статті досліджено державно-управлінський аспект досвіду європейських країн у врегулюванні військових конфліктів. Запропоновано авторську модель розгляду саме «гібридного» протистояння як стабілізаційної операції. Доведено, що держава сьогодні стоїть на порозі надскладного шляху заявленої реінтеграції тимчасово окупованих областей, подальший успіх якої прямо залежатиме від правильності її адекватності запровадження її моделі. Таких моделей у світі існує десятки, і, на жаль, Україна далеко не перша та не остання держава, яка зіткнулася з проблемою сепаратизму, що підтримується сусідньою державою. У кожній державі існує своя унікальна історія конфліктів, і знайти повністю однакові практично неможливо. Проаналізовано механізми її моделі, які запроваджено та реалізовано європейськими державами за участю міжнародного співтовариства, щодо нівелювання конфліктів і реінтегрування окупованих територій. Держави, що зіштовхнулися з проблемою сепаратизму, завжди були змушені шукати власні механізми врегулювання, виходячи зі специфіки конфліктів, геополітичного оточення, ресурсів, а також власного політичного й історичного досвіду, зокрема в більшості випадків самостійно універсалізувати рецептури врегулювання подібних конфліктів.

Ключові слова: національна безпека, гібридна війна, гібридне протистояння, гібридні загрози, сепаратизм, окупація, деокупація, реінтеграція, амністія.

В статье исследован государственно-управленческий аспект опыта европейских стран в урегулировании военных конфликтов. Предложена авторская модель рассмотрения именно «гибридного» протистояния как стабилизационной операции. Доказано, что государство сегодня стоит на пороге сверхсложного пути заявленной реинтеграции временно оккупированных областей, дальнейший успех которого будет направлен напрямую на правильность и адекватность введения ее модели. Таких моделей в мире существует десятки, и, к сожалению, Украина далеко не первое и не последнее государство, которое столкнулась с проблемой сепаратизма, поддерживаемого соседним государством. В каждом государстве существует своя уникальная история

конфликтов, и найти вполне одинаковые практически невозможно. Анализируются механизмы и модели, которые внедрены и реализованы европейскими государствами с участием международного сообщества, по выявлению конфликтов и реинтеграции оккупированных территорий. Государства, которые столкнулись с проблемой сепаратизма, всегда были вынуждены искать собственные механизмы урегулирования, исходя из специфики конфликтов, геополитического окружения, ресурсов, а также собственного политического и исторического опыта, в частности в большинстве случаев самостоятельно универсализировать рецептуры урегулирования подобных конфликтов.

Ключевые слова: национальная безопасность, гибридная война, гибридная протистояние, гибридные угрозы, сепаратизм, оккупация, деокупация, реинтеграция, амнистия.

The article deals with the public administrative aspect of the experience of European countries in the settlement of military conflicts. It is proposed the author's model of considering the "hybrid" confrontation as a stabilization operation. It is proved that today the state is on the border of too complicated the path of the declared reintegration of the temporarily occupied regions, the further success of which will directly depend on the correctness and adequacy of the implementation of its model. There are dozens of such models in the world, and unfortunately Ukraine is far not the first and not the last state that has faced the problem of separatism supported by the neighboring state. In each state there is a unique history of conflicts and it is almost impossible to find exactly the same. The article analyzes the mechanisms and models that were introduced and implemented by the European states regarding the leveling of conflicts and the reintegration of the occupied territories. States that facing the problem of separatism have always been forced to seek their own settlement mechanisms that is based on the specifics of conflicts, geopolitical environments, resources, and their own political and historical experience, in particular, in most cases, to self-universalize the formulas for the settlement of such conflicts.

Key words: national security, hybrid warfare, hybrid confrontation, hybrid threats, separatism, occupation, de-occupation, reintegration, amnesty.

УДК 351.86

Житник О.М.

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою
Національна академія державного управління при Президентіві України,
начальник відділу
Міністерство оборони України

Постановка проблеми у загальному вигляді. Позбувшись де-юре «позаблокового статусу», Україна «де-факто» залишилася самостійним гравцем на «перехресті зіткнення цивілізацій», тому більшість зовнішньополітичних і внутрішньоекономічних проблем мусить вирішувати самостійно, незважаючи на амбітні цілі стратегічного характеру та підтримку міжнародної спільноти. Саме тому

наукове дослідження механізмів і моделей розв'язання «гібридних» конфліктів, безпосередньо пов'язано з практичними завданнями реалізації Закону України «Про національну безпеку України».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виходячи з міжнародного досвіду, необхідно винайти прийнятний «алгоритм» – «золоту середину», тобто загальні принципи, які най-

частіше та найефективніше могли б вплинути на успішне вирішення дезінтеграційних конфліктів. У цьому контексті для України був би цікавим досвід деяких європейських країн.

У наукових колах України тривають активні дискусії та обговорення щодо реалізації цих процесів. Цій темі присвячено численні вітчизняні наукові дослідження, з яких насамперед можна виділити найважливіші.

У комплексному дослідженні В.П. Горбуліна [1–2] порушена проблематика війни на Донбасі та анексії Криму. Дослідження здійснене з позицій національної безпеки України. Збройна агресія Росії розглядається як стрес-тест для глобальної й національної безпеки та каталізатор перезавантаження зовнішньої політики України. Аналізуються причини й наслідки тимчасової втрати контролю над окремими територіями України, обґрунтовується позиція держави та висвітлюються підходи ЄС і Росії до врегулювання ситуації на Донбасі в Мінському процесі, як основне визначено умови реінтеграції та пріоритети відновлення Донбасу, а також сценарії майбутнього України в глобалізованому світі.

Наукові дослідження М.М. Шевченка [3–4] щодо визначення сучасних тенденцій і розгляду базової моделі міждержавного протистояння, конфліктогенних чинників впливу на формування політики національної безпеки Української держави в умовах зростання рівня загроз територіальній цілісності. На підставі результатів SWOT-аналізу актуальних проблем забезпечення територіальної цілісності України, запропоновано авторський варіант тез стратегій «стабілізаційних заходів» щодо державного реагування на загрози територіальній цілісності держави, який передбачає відстоювання своїх позицій на міжнародних переговорах у різних форматах з урахуванням міжнародної підтримки та спроможностей України; відповідь на збройну агресію незаконних (терористичних, бандитських) воєнізованих формувань з урахуванням спроможностей Збройних сил України та можливостей миротворчих сил; відповідь на інформаційну агресію супротивника з урахуванням спроможностей України й міжнародної підтримки.

У книзі Є.В. Магда [5] досліджує історичний, енергетичний та інформаційно-психологічні аспекти гібридної війни й називає причини, через які Україна стала жертвою агресії з боку Росії. Не обмежуючись твердженням «у всьому винен Путін», автор аналізує причини послаблення України, зазначає головні прояви агресії й пропонує рецепт перемоги в протистоянні найбільшій державі світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість робіт, у яких розглядаються актуальні питання ефективності державного управління сектором безпеки та оборони України щодо протидії «гібридним» загрозам, необхідно констатувати, що сьогодні відсутні наукові праці, які б розглядали феномен «гібридного» протистояння (через призму європейського досвіду деокупації власних територій) як стабілізаційну операцію.

Мета статті – дослідити досвід європейських держав щодо деокупації/реінтеграції власної території та обґрунтувати модель стабілізаційної операції, основою якої й стане «гібридне» протистояння.

Виклад основного матеріалу. Реалії сьогодення показують, що Мінські домовленості й місія ОБСЄ виявилися способом часткової деескалації конфлікту на Сході України, але довели свою неспроможність як інструмент урегулювання. Через майже рік після підписання документа жоден із передбачених ним заходів не є повністю виконаним. Мінські домовленості не врахували найкращі практики врегулювання конфліктів і не пропонують дієвого алгоритму розв'язання конфлікту, а отже, мають бути переглянуті [6]. Штучність проблеми сепаратизму на Сході України та інспірованість конфлікту Росією зумовлюють безпрецедентність такого типу конфлікту у світовій практиці.

Загальновідомими міжнародними типовими місіями є:

1. Моніторингові місії – з мандатом на спостереження за перемир'ям, відведенням військ, демілітаризацією та ситуацією на лінії розмежування. Завжди відряджаються за згодою сторін конфлікту.

2. Традиційні місії – також відряджаються за згодою сторін, але з розширеним мандатом, а саме: поліцейські повноваження в буферній зоні та допомога в переговорах щодо мирної угоди.

3. Багатоміснорні місії – так звані «операції другого покоління» (їхні мандати визначаються за згодою сторін і стосуються таких коренів конфлікту: економічна відбудова, інституційні трансформації (реформа поліції, армії, судової системи, проведення виборів).

4. Місії з примусу – «операції третього покоління», які не потребують згоди сторін конфлікту і спираються на статті 25, 42 і 43 Хартії ООН щодо застосування сили задля гарантування реалізації цілей операції [7].

Але, як показує досвід, неозброєні або легко озброєні місії з обмеженими мандатами практично не мають ефекту для підтримання миру.

Україна має прагнення повернути під власний контроль тимчасово окуповані території, проте не має жодної стратегії, а веде мову про віртуальну «реінтеграцію». Якою саме буде стратегія реінтеграції Донбасу, наразі прогнозувати важко [8].

На четвертому році військового протистояння в окремих районах Донецької та Луганської областей [9], одного з ключових викликів національній безпеці України, відповідно до статті 93 Конституції України, Президентом підписано відповідний Закон України [10].

Поглиблений аналіз зазначеного Закону України доводить, що розставлено основні акценти та сконцентровано увагу на: (1) визначенні (врегулюванні) правового режиму територій окремих районів Донецької та Луганської областей, на яких не діють органи влади України, як тимчасово окупованих територій; (2) на звільненні територій і відновленні конституційного ладу на них, з метою для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного кордону (у перспективі [10]); (3) унесенні змін до Закону України «Про Збройні Сили України», відповідно, після реалізації якого органи військового управління, з'єднання, військові частини й підрозділи ЗСУ можуть залучатися до здійснення заходів, передбачених проектом Закону України, і набудуть право застосовувати й використовувати зброю та бойову техніку в мирний час [9].

З огляду на викладене, законодавчий акт обґрунтовує, що за масштабами, характером і тривалістю проведення антитерористична операція не відповідає завданням звільнення окупованих територій окремих районів Донецької та Луганської областей, створює нову правову основу для вирішення завдання з відсічі ворожій агресії на Донбасі.

У представленій редакції реалізація положень Закону України навряд чи дасть змогу підвищити ефективність реалізації заходів забезпечення національної безпеки й оборони на територіях Донецької та Луганської областей, навпаки, може стати тригером для його ескалації. Акценти розставлено тільки на військових складниках без жодного врахування, на думку автора, міжнародного досвіду, що має всі тенденції стосовно переходу до наступного витка насильства й перетворення регіону в майбутньому на штат північно-західного пакистанського регіону FATA, який протягом багатьох десятиріч де-юре належить Пакистану, а де-факто керується рухом Талібан [11]. Розв'язання «гібридних конфліктів» потребує тільки консолідації зусиль міжнародної спільноти, безумовної професійності української дипломатії та найважливішого чинника – від-

повідної роботи спецслужб. Принципова відсутність вищеперерахованого дає підстави зробити висновки про прогнозоване загострення конфлікту в майбутньому.

Міжнародний досвід урегулювання військових конфліктів потребує поглибленого вивчення та аналізу. З набуттям незалежності Україна брала участь у багатьох операціях з підтримки миру майже на всіх континентах, як правило, під егідою ООН, має відповідний досвід.

У глосарії Операцій ООН із підтримання миру [12] наводяться такі визначення кожного етапу:

1. Роззброєння включає збирання, документування, контролювання і знищення стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових речовин і легкого та важкого озброєння, вилученого в комбатантів і часто в цивільного населення.

2. Демобілізація – це офіційне й контрольоване звільнення активних комбатантів зі збройних сил і угруповань, включаючи етап «відновлення», під час якого комбатантам надається короткострокова допомога.

3. Реінтеграція – це процес, у рамках якого колишні комбатанти отримують цивільний статус, знаходять роботу і джерела доходу. Цей процес політичного та соціально-економічного характеру не має обмежень за часом і відбувається головним чином у громадах на місцевому рівні.

Натомість багатомісисні місії або місії з примусу є значно ефективнішими для миротворчого процесу. Особливо це стосується роботи місій тоді, коли конфлікт ще триває. Інші вчені дійшли висновку, що обмежений мандат місії не тільки не сприяє миротворчому процесу, а й може навіть збільшити рівень агресії, наприклад, щодо цивільного населення [13–14].

Класична миротворча місія – це місія ООН або НАТО. Проте обидва варіанти не є реалістичними в українському випадку: втручання НАТО очевидно загострить протистояння Росії та Заходу до точки неповернення, а ООН прагне делегувати вирішення локальних конфліктів регіональним організаціям. Саме тому українська сторона говорить про необхідність відрядження миротворчої місії ЄС або розширення мандату місії ОБСЄ.

Гібридний конфлікт на Сході України не має прецедентів, а отже, регіональні організації, зацікавлені в підтриманні миру на європейському континенті, мають бути готові до здійснення кроків, які виходять за межі їхнього звичного інструментарію. Фактично як ЄС, так і ОБСЄ володіють спроможностями, необхідними для відрядження миротворчої місії, здатної сприяти імплементації Мінських домов-

леностей, але для їх застосування необхідні сміливість, політична воля і творчий підхід. Для України важливо домогтися відрядження міжнародної (західної) миротворчої місії на Схід і не допустити Російську Федерацію до самостійного формування миротворчих сил, як це було в Грузії та Молдові.

З усіх європейських інститутів та організацій у сфері безпеки тільки ОБСЄ розглядається як регіональна організація в тому розумінні, в якому про це йдеться в главі 8 Статуту ООН [15]. Але в більшості випадків захід використовує ОБСЄ тільки як особистий інструмент прикриття іноземних розвідок, у першій якості яких у гру вступають західноєвропейські країни-члени НАТО насамперед із власними інтересами й альтернативним баченням розвитку майбутньої безпекової ситуації. Однак сильною стороною ОБСЄ є медіація, а не миротворча діяльність: організація не змогла запобігти і стати посередником у грузинському випадку. Ексклюзивність її членства є як перевагою, так і недоліком: Росія менш схильна приймати місію як загрозу своїм інтересам, але й має більше важелів впливу на її роботу. Так, у 2009 році Москва заблокувала подовження мандату місії ОБСЄ в Південній Осетії.

Місії ЄС саме спрямовані на постконфліктну стабілізацію. Сьогодні ЄС не має досвіду відрядження місій із примусу до миру, він спеціалізується на цивільних місіях і кризовому менеджменті для забезпечення сталого розвитку. Нині на пострадянському просторі розгорнуто 4 місії ЄС: EUBAM на молдовсько-українському кордоні, EUJUST THEMIS та EUMM у Грузії та EUAM в Україні. Але ж ЄС також має досвід інших типів місій – цивільно-поліцейських місій і військових операцій – в інших регіонах, зокрема на Балканах, Близькому Сході й в Африці. Поліцейські місії були відряджені до Боснії та Герцеговини (EUPM Bosnia), Македонії (EUPOL Proxima), Палестини й Афганістану. Поліцейські місії – це цивільні місії, спрямовані на розбудову правоохоронних органів держави-реципієнта. Так, завдання місії EUPM Bosnia полягало у створенні ефективної поліції та допомозі в розслідуваннях. Місія EUPOL Proxima працювала, з-поміж іншого, над реформуванням Міністерства внутрішніх справ Македонії та створенням прикордонної поліції. Функції, яких Україна очікує від миротворчої місії ЄС, притаманні військовим місіям – таким, як місія EUFOR Althea в Боснії та Герцеговині, операція Concordia в Македонії. Це єдині військові місії, відряджені дотепер на європейському континенті. Метою обох операцій було створення безпечного середовища для імплементації мирної угоди. Обидві місії переймали повноваження в місії НАТО й ООН.

Варто зазначити, що конфлікт на сході України має багато спільного з Громадянською війною в Іспанії в 1930-х роках. Крім воюючих між собою громадян однієї країни, активну участь у конфлікті брали різного роду «добровольці», «військові радники», «люди, що вирішують питання у військовій сфері», регулярна армія й озброєння країн, що зіштовхнулися в геополітичному протистоянні [16–18]. Завдяки значним зусиллям міжнародного співтовариства, зокрема урядів Німеччини та Франції, конфлікт удалося перевести в статус «замороженого», хоча й із безумовними ризиками його швидкої ескалації.

Досвід вирішення локальних конфліктів у Хорватії, Боснії та Герцеговині й Косово підтверджує, що для ефективного моніторингу виконання плану врегулювання місія повинна мати виконавчі повноваження та військовий компонент, тобто здатність погрожувати силою членам незаконних збройних формувань, які не бажають скласти зброю (наприклад, місія UNTAES у Хорватії, місія ECOMOG у Ліберії, місія UNFICYP у Республіці Кіпр, місія IFOR/SFOR у Боснії), а також доступ до всієї території та інфраструктурних об'єктів країни включно з військовими об'єктами. У всіх зазначених випадках цивільна моніторингова місія працювала паралельно й у тісній кооперації з військовою миротворчою.

Можна навести такі загальні приклади з міжнародного досвіду вирішення/деескалації військових конфліктів і механізми/інструменти щодо їх вирішення.

Вирішення проблеми Південного Тіролю шляхом максимального розширення прав місцевого самоврядування називають найбільш успішним прикладом вирішення конфлікту. Південно-Тірольський сепаратизм виник у 1919 році, після того як німецькомовна область, що майже 600 років була частиною Австрії, було приєднано до Італії. При цьому італійський уряд намагався проводити в регіоні політику примусової «італіанізації», що призвело до вибуху насильства й початку терористичних атак. Особливо гостро конфлікт розгорівся в період між 1956 і 1988 роками. Протягом цього часу сепаратисти Південного Тіролю провели більше ніж 360 терористичних атак, жертвами яких стали десятки людей, значні руйнування одержала інфраструктура. Остаточо питання Південного Тіролю врегульовано тільки в 1992 році. Італія надала німецькомовним жителям регіону право одержувати освіту німецькою мовою, вони стали ширше представлені в муніципальних органах

влади й змогли прямо звертатися в Міжнародний суд ООН у Гаазі. Сьогодні конфлікт повністю завершений.

Інструменти вирішення конфлікту:

1. Політико-правова автономія: (1) Південний Тіроль одержав статус конституційної автономії, власний парламент, Президента й Кабінет міністрів; (2) можливість приймати власні закони, які діють у рамках регіону; (3) область одержала гарантії збереження культурних і мовних розходжень окремих етнічних груп і право використання німецької мови.

2. Фінансова автономія: (1) місцевий уряд одержує 9/10 усіх зібраних доходів у провінції; (2) у видатковій частині регіон має також повну автономію; (3) центральний уряд не має право змінювати фінансову систему автономної провінції без згоди місцевої влади.

3. Гуманітарно-культурна автономія: (1) німецька мова рівноправна з італійською та визнана офіційною; (2) вона може повноправно застосовуватися в адміністративній, кримінально-правовій, судовій, правоохоронній і навіть законодавчій сферах; (3) склад уряду Південного Тіролю, місцевих органів самоврядування, а так само поліції повинен відповідати кількісній пропорції мовних груп.

Іспанія, будучи як й Україна, унітарною державою, змогла знайти політичне рішення – визначити особливий статус автономії для території Країни Басків. У Країні Басків, як і у випадку з Південним Тіролем, сепаратистські процеси розверталися на ґрунті етнокультурних розходжень. Однак протиріччя були збільшені неефективною державною політикою та економічними проблемами в країні. Перші згадування автономії Країни Басків датовані далеким 1425 роком. Пізніше баски на кілька століть утратили ці «особливі» права. І тільки в 1936 році під час громадянської війни в Іспанії автономію Країни Басків відновлено – створено власний уряд і парламент. Але вже в 1937 році після перемоги «франкістів» автономію краю знову ліквідовано. Після закінчення Другої світової війни в Країні Басків утворилася організація ЕТА («Країна Басків і воля»), що насильницьким (переважно терористичним) шляхом домагалася відділення регіону від Іспанії. Організація розгорнула терористичну й партизанську війну проти органів влади, в результаті якої загинуло близько тисячі чоловік. У 1973 році розпочалася одна з найбільш відомих акцій – убивство спадкоємця Франко на пості голови уряду Іспанії адмірала Луїса Карреро Бланко. Мирні переговори з ЕТА багаторазово зривалися. Рівень недовіри між представниками Іспанії й басками був украй високий, що ускладнювало відсутність раціо-

нальних переговорних сторін. У 1978 році уряд Іспанії прийняв нову Конституцію, що закріпила автономний статус області Країни Басків і надала право мати власний виборний парламент, поліцію, систему шкільної освіти та власну податкову систему.

Інструменти вирішення конфлікту:

1. Політичні поступки: (1) надано статус автономії з власним законодавчим органом; (2) широка амністія бойовиків; (3) населення інтегровано в політичні процеси Іспанії (одержало представництво в іспанському парламенті), а так само має своїх депутатів на загальноєвропейському рівні – у Європарламенті; (4) поліція в регіоні перебуває в підпорядкуванні місцевої влади.

2. Фінансові поступки: (1) місцева адміністрація одержала повноваження на здійснення збирання податків на території автономії; (2) призначення чиновників служби реєстру власності, біржових агентів, маклерів і торговельних агентів також входить у компетенцію місцевої влади.

3. Гуманітарно-культурна сфера: (1) іспанською мовою баскська мова визнана національною, фактично офіційною в регіоні; (2) шкільна освіта перебуває в підпорядкуванні місцевої адміністрації.

Історично Північна Ірландія одержала незалежність від Великої Британії в 1921 році в результаті війни за незалежність. Але частина території країни – Ольстер – виявився розділеним між безпосередньо Ірландією (райони з переважно ірландським католицьким населенням) і Великою Британією – Північна Ірландія (переважно протестанти: англійці та шотландці). Боротьба Ольстерських (північноірландських) сепаратистів за незалежність від Англії й приєднання до Ірландії тривала більше ніж 80 років (1916–1998 роки). Її жертвами стали більше ніж 3,5 тис. людей, більшість із яких цивільні особи. Конфлікт характеризувався терористичними методами боротьби. Що стосується причин конфлікту в Північній Ірландії, то їх можна назвати одними з найближчих до ситуації, що відбулася в східних областях України. Переговори про мирне рішення конфлікту йшли практично з першого дня збройного протистояння, але безуспішно, у зв'язку з тим що сторони жорстко стояли на своїх позиціях і демонстрували небажання йти на компроміси. Тільки на початку 90-х років минулого сторіччя уряд Великобританії дійшов висновку, що військовим способом вирішити конфлікт неможливо, незважаючи на наявність необхідних для цього можливостей. Мирні переговори було інтенсифіковано й сконцентровано на підписанні 10 квітня 1998 року всеосяжної політич-

ної «Белфастської угоди». Угода підписали «зовнішні» учасники конфлікту – Велика Британія, Ірландія й ключові партії Північної Ірландії, у тому числі й «Шин Фейн» – політичне крило воєнізованих загонів сепаратистів. При чому з боку «Шин Фейн» за стіл переговорів сіли люди, що безпосередньо брали участь у терористичній діяльності. У результаті взаємних поступок політиків Північна Ірландія залишається розділеною країною, але люди не вбивають один одного й співіснують у рамках єдиної правової системи. Радикали й сепаратисти включені в офіційну політичну систему. Нині «Шин Фейн» є четвертою за кількості місць у парламенті в Ірландії.

Інструменти вирішення конфлікту:

1. Політична сфера: (1) Північна Ірландія залишилася частиною Великої Британії, а Ірландська Республіка відмовилася від територіальних претензій; (2) утворено Північно-ірландську асамблею та Виконавчий комітет (уряд із представників католиків і протестантів); (3) створено спеціальний орган міжірландського співробітництва (між Ірландією й Північною Ірландією); (4) створено Раду британських островів, що включає представників Великої Британії, Ірландії, Ольстера, Шотландії й Уельсу.

2. Військова сфера: (1) роззброєння та амністія збройних угруповань; (2) обмін військовополоненими й амністія політв'язнів; (3) реформа поліції.

Дезінтеграційні процеси в колишній Югославії, на жаль, не пішли за чехословацьким або навіть радянським варіантами, а стали найбільшою гуманітарною й військовою катастрофою в Європі останнього 30-річчя. У результаті громадянської війни між трьома основними етнічними групами за активної участі сусідніх Югославії Сербії й Хорватії від 90 до 300 тисяч людей стали її жертвами, півмільйона одержали поранення, 60% населення стали біженцями. Країна розпалася на частково визнані території. Більше ніж 20 раундів мирних переговорів були безуспішними, а бойові дії тривали, поки 21 листопада 1995 року під безпрецедентним міжнародним тиском на військовій базі в м. Дейтон (США) лідери сербів, мусульман і хорватів не підписали мирну угоду й взаємну реінтеграцію щодо державотворення Боснії та Герцеговини. Відповідно до цієї угоди та політико-правової практики, мирне врегулювання в Боснії й Герцеговини базується на декількох принципах:

1. Федералізація: передача влади всередині країни створеним за національною ознакою суб'єктам – Республіці Сербській та федерації Боснії й Герцеговини.

2. Політичне дупліціювання: обов'язкове паритетне співвідношення національного представництва мусульман, хорватів, сербів у всіх центральних органах влади – парламенті, уряді (міністерствах), президії президентів, конституційному суді.

3. Право вето: право вето представників кожного з трьох основних народів в органах влади.

4. Зовнішнє управління: зовнішнє політичне, економічне та військове управління територією країни; міжнародні гарантії країн підписантів – ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ та МВФ.

5. Амністія: амністія всіх учасників війни, крім тих, хто скоїв військові злочини.

Заслугує на увагу питання світової практики використання амністії в постконфліктному врегулюванні конфліктів, яке пропонує значну різноманітність законів, починаючи від законів, які передбачали повне звільнення від покарання без жодних умов, до обмежених законів про амністію, які розроблялися як доповнення до інших механізмів правосуддя в постконфліктний період. Зазвичай кожна держава самостійно визначає перелік правопорушень, до яких застосовують або не застосовують амністію, враховуючи місцеву ситуацію та цілі амністії. ООН, у свою чергу, намагається гарантувати, що держави в цих законах дотримуються взятих на себе зобов'язань у сфері прав людини, та уникнути ситуації, коли ціною миру стає «безкарність» [19–23].

Наприклад, хорватський закон про амністію 1996 року також передбачав амністію від кримінального переслідування й судового розгляду за злочини, вчинені під час війни. Водночас хорватський уряд на вимогу міжнародних посередників оприлюднив списки осіб, яких підозрювали в тяжких воєнних злочинах, які після цього фактично отримали змогу залишити територію Хорватії. У разі Боснії та Герцеговини міжнародна спільнота також здійснювала тиск на боснійський уряд з метою звільнення від переслідування осіб за злочинні діяння, скоєні під час конфлікту, за винятком серйозних порушень міжнародного гуманітарного права. У рамках мирного процесу в Північній Ірландії, де протистояння тривало три десятиліття, уряд Великої Британії погодився на «прискорення звільнення арештованих», механізм і строки якого визначались Белфастською мирною угодою. Засуджені частину строку відбували у в'язниці залежно від тяжкості скоєних злочинів і на решту звільнялися під розписку.

Принципово те, що колишні ув'язнені могли знову бути арештовані, якщо їх підозрювали у сприянні тероризму або їхнє озброєне угруповання порушувало режим припинення вогню.

Висновки. Історичне твердження, що військові виграють битви, а економісти – війни, залишається актуальним і в наші часи. Війна – це продовження політики іншими засобами, а політика, у свою чергу, – продовження економіки. У підґрунті кожного озброєного конфлікту лежать суто економічні фактори, прямо пов'язані з виживанням нації. З огляду на заяви США, Франції та Німеччини щодо готовності фінансування миротворчої місії ООН на Донбасі, доцільним напрямом подальшого дослідження може бути досконале вивчення й розроблення механізмів і моделей економічної та інформаційної протидії «гібридним» загрозам з боку ворога. Ураховуючи самодостатність української економіки, можемо констатувати, що саме економічний чинник за повної підтримки інформаційного складника має стати протидією «гібридним» загрозам. Разом із тим пропонується уникати впливу транснаціональних компаній на економіку держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбуліна В.П. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
2. Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник / Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ, 2014. № 4 (33). 156 с.
3. Сучасні тенденції міждержавного протиборства та стратегії державного реагування на загрози територіальній цілісності України / М.М. Шевченко, О.Г. Дивиденко, В.А. Соколов, В.П. Масовець, В.І. Курганевич. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1119> (дата звернення: 01.09.2018).
4. Шевченко М.М. Методологічні засади аналізу міждержавного протиборства. Нова парадигма. Вип. 68 / гол. ред. В.П. Бех. Київ: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. С. 125–133.
5. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.
6. Досвід врегулювання конфліктів у світі. Уроки для України / Інститут світової політики. Київ, 2016. С. 36. URL: https://www.dropbox.com/s/gtn5ohe2i951bgh/Conflict%20_Lessons%20for%20Ukraine_01-36_ukr.pdf?dl=0 (дата звернення 01.09.2018).
7. Doyle, Michael W and Nicholas Sambanis (2006). Making War & Building Peace: United Nations Peace Operations. Princeton: Princeton University Press – P. 11–18 та Hegre, Havard, Hultman, Lisa and Nygard, Havard Mogleid Evaluating the conflict-reducing effect of UN peace-keeping operations. Paper presented to the National Conference on Peace and Conflict Research Uppsala, September 9–11, 2010. С. 3–4.
8. Шрамович В. Реінтеграція Донбасу: чому про це заговорили зараз? 15 червня 2017 / Офіційне інтернет-представництво BBC Україна. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-40291212> (дата звернення: 01.09.2018).
9. Російська Федерація перетворює Донецький та Луганський регіони на територію, яка поступово потрапляє під її суверенітет. Це доводить той факт, що Президент РФ прийняв указ про визнання документів, які видаються окупаційною владою на Донбасі, зокрема захоплення і конфіскацію українських підприємств.
10. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62638 (дата звернення 01.09.2018).
11. Sayed Wiqar Ali Shah. Political Reforms in the Federally Administered Tribal Areas of Pakistan (FATA): Will it End the Current Militancy? Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics / South Asia Institute Department of Political Science Heidelberg University. Working Paper No. 64. January 2012. URL: <http://crossasia-journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/hdpapers/article/view/2232> (дата звернення: 04.05.2018).
12. Glossary of UN Peacekeeping Terms. United Nations Peacekeeping. URL: <http://www.un.org/ar/peacekeeping/sites/glossary/> (дата звернення: 01.09.2018).
13. Kreps, Sarah and Georey. Wallace Just How Humanitarian Are Interventions? Peacekeeping and the Prevention of Civilian Killings during and after Civil Wars. In American Political Science Association Annual Meeting. Toronto, 3–6 September 2009.
14. Hultman, Lisa. Keeping Peace or Spurring Violence? Unintended Effects of Peace Operations on Violence against Civilians. Civil Wars 12:29-46.
15. Kakachia, Kornely. The Role of International and Regional Actors in Abkhazia, Georgia. Paper presented at the annual meeting of the ISA's 49th Annual Convention, Bridging Multiple Divides, Hilton San Francisco, San Francisco, CA, USA, Mar 26, 2008.
16. Spanish Civil War. The Encyclopædia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Spanish-Civil-War> (дата звернення: 01.09.2018).
17. Seidman, Michael (2011). The Victorious Counter-revolution: The Nationalist Effort in the Spanish Civil War. University of Wisconsin Press. ISBN 0-299-24964-6.
18. Jackson, Gabriel (1974). The Cruel Years: The Story of the Spanish Civil War. New York: John Day.
19. Anastasia Kushleyko. Accountability v. "Smart Amnesty" in the Transitional Post-conflict Quest for Peace. A South African Case Study. Springer International Publishing Switzerland. 2015. № 31. Szablewska, S.-D. Bachmann (eds.), Current Issues in Transitional Justice, Springer Series in Transitional Justice 4, DOI 10.1007/978-3-319-09390-1_2. URL: http://www.thehinducentre.com/multimedia/archive/02677/9783_319093895-c1_2677591a.pdf (дата звернення: 01.09.2018).

20. Amnesty International Annual Report 2016/17. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2017/02/amnesty-international-annual-report-201617/> (дата звернення: 01.09.2018).

21. Anne-Sophie Brändlin. The world in 2016 became a darker place. 22.02.2017. URL: <http://p.dw.com/p/2Xxbm> (дата звернення: 01.09.2018).

22. Rule-Of-Law Tools For Post-Conflict States // Amnesties / New York and Geneva, 2009/United Nations Publication No. E.09.XIV.1/Office Of The United Nations High Commissioner For Human Rights. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Amnesties_en.pdf (дата звернення: 01.09.2018).

23. Peacebuilding: The Case of Nigeria's Niger Delta Amnesty Programme / CRPD Working Paper No. 36 2015 / Centre for Research on Peace and Development (CRPD) KU Leuven. URL: <https://soc.kuleuven.be/crpd/files/working-papers/working-paper-ukiwo.pdf> (дата звернення: 01.09.2018).

24. Tove Grete Lie, Helga Malmin Binningsbø and Scott Gates. Post-Conflict Justice and Sustainable Peace. Post-Conflict Transitions Working Paper NO. 5 / Centre for the Study of Civil War, PRIO and Norwegian University of Science & Technology (NTNU). URL: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/PostConflict.pdf> (дата звернення: 01.09.2018).